

illustrationer er ofte helsides og i farver, og dertil er de originale. De afspejler et frugtbart samarbejde med især Nationalmuseet og Peter Pentz der har stået for mange nyoptagelser. Bogens kapitler er iøvrigt øjensynligt især blevet til ved at forfatteren har udsøgt sig nogle centrale kilder som grundlag og gengiver dem parafraseret eller i oversættelse. Dyberegående analyser skal man ikke vente at finde, og normalt interesserer forfatteren sig heller ikke for at tage stilling til den foreliggende litteratur. Derved får bogen præg af at være et direkte møde med fortidens spor, men noget går naturligvis tabt ved denne metode. Det noteres eksempelvis i bogen at M. Linton og B. Losman har hver deres opfattelse af Margrethes økonomiske grundlag, men der tages ikke stilling til hvem der har ret. Den nedprioriterede interesse for forskningen er uheldig når det om Erslev hedder at hans opfattelse af Kalmarunionen som et dansk forsøg på at underkue Sverige og Norge har vundet almen tilslutning blandt historikerne. Den vigtigste nyere udforskning af Kalmarunionen er foregået i Sverige i opposition til Erslevs synspunkter. Bogen har således med sine korte kapitler, mange oversatte kildecitater og fremragende billeder mere at give den brede offentlighed end faghistorikere.

Esben Albrechtsen

MIKAEL VENGE: *Fra åretold til toldetat. Middelalderen indtil 1660. Dansk Toldhistorie I.* Kbh., Toldhistorisk Selskab, 1987. 313 s. Ill. 285 kr. (kun subskription).

Vi får i disse år en række værker, som anskuer historien ud fra bestemte 'sektorer'. Ligesom håndværkets historie eller landbrugets historie afspejler *toldhistorien* almene træk i Danmarkshistorien. Redaktionen af 5-bindsværket 'Dansk Toldhistorie' har da også kloget valgt at undgå den rene etatshistorie. Målet er i stedet at behandle toldere og toldhistorie i en større sammenhæng.

Handelens bevægelser og udviklingen af administration og stat udgør de to tråde, der navnlig er spundet ind i toldens historie. Handel og administration bliver da naturligt gennemgående temaer i dr. phil. Mikael Venges skildring af den danske told fra middelalder til enevældens indførelse. De ældste spor af toldens opkrævelse finder man i Slesvig by. Knud Lavard fik her told af tilrejsende og af skibe, der forlod Slesvig. Også fra Slesvig stammer den ældste toldtarif, indskrevet i stadsretten fra det 13. århundrede. I de følgende århundreder placeredes toldsteder rundt om i Danmark. Som Venge gør opmærksom på, var det danske rige imidlertid ikke et toldområde, skellet gik endnu principielt mellem hjembyens borgere og fremmede – danske som udlændinge. Fyldigt behandles middelalderens tre store toldobjekter – Skånemarkedet, Øresundssejladsen og øksnehandelen. Et særligt kapitel redegør for 'sisen', tolden på øl og vin. Ud fra de middelalderlige forhold voksede 15–1600-tallets administrative system, der – livligt og boblende af detaljer – skildres i de afsluttende kapitler. Her hører man om den store toldforordning fra 1632 og dens revision og udbygning i 1651. De dannede grundlaget for en virkelig toldetat og ensartet toldbehandling over hele riget. Det fremgår tydeligt, hvorledes 1600-tallets skattestat i ikke ringe grad opbyggedes netop ved hjælp af de forøgede toldindtægter.

Det kan beklages, at den tematiske gennemgang af toldobjekter dækker over en brudflade i toldvæsenets historie. En sådan finder man nemlig i 1400-tallet. 1429 indføres Øresundstolden, der strammedes i løbet af århundredet. Øksnetolden blev utvivlsomt først ved midten af 1400-tallet af virkelig betydning. 'Sisen' introduceredes af kong Hans i 1488. At dette 'gennembrud' for tolden skyldtes en afgørende kvantitativ vækst i europæisk handel med massegoods træder følgelig heller ikke frem med tilstrækkelig tydelighed. Man kan også anholde, at forfatterens glæde ved sproglige formuleringer til tider tager magten fra ham – eksempel: tolderen, der var fyr og flamme for at udlægge fyr (s. 204). Men disse anker skal på ingen måde sløre fremstillingens store fortjenester. Der er skabt et standardværk. Her opsummeres forskning fra generationer af historikere, der har arbejdet med tolden. Forfatterens selvstændige forskning supplerer, hvad der allerede foreligger. Resultatet er en smuk bog med en veloplagt og afrundet tekst, der skaber orden ud af det hidtidige kaos.

Bjørn Poulsen

NYERE TID

ALBRECHT ECKHARDT & HEINRICH SCHMIDT (udg.): *Geschichte des Landes Oldenburg. Ein Handbuch.* Oldenburg, Heinz Holzberg Verlag, 1987. 1025 s. Ill. 68 DM.

De færreste danske historikere forbinder kongetitulaturens 'greve i Oldenburg og Delmenhorst' med andet og mere end, at dette nordtyske område mellem Bremen og floden Wesers udløb var de danske oldenborgeres middelalderlige stamland. Men fra 1667 til 1773 var grevskaberne en del af den danske konges riger og lande, som blev regeret fra Slotsholmen i København. Indtil nu har historikerne været henvist til at søge oplysninger om grevskabernes dansketid i Hermann Lübblings *altmodische Oldenburgische Landesgeschichte* fra 1953. Der er derfor grund til at gøre opmærksom på, at der nu foreligger en stor, tidssvarende *Geschichte des Landes Oldenburg*, hvori *Die Dänenzeit* behandles af overarkivar Friedrich-Wilhelm Schaer fra det nedersaksiske Staatsarchiv i Oldenburg.

Egentlig forskning i emnet foreligger ikke fra tysk side, og Dr. Schaer har derfor måttet bygge på den sparsomme eksisterende litteratur suppleret med lovmateriale. Alligevel repræsenterer afsnittet en landvinding i kraft af den vægt, der lægges på de sociale og økonomiske forhold og som følge af forfatterens mere nuancerede vurdering af det fremmede styre, der dels forsøgte at modernisere det livsvigtige digearbejde, dels støttede det økonomisk.

Fra dansk side må man på den anden side erkende, at den danske enevældes engagement i grevskaberne var begrænset. Typisk benyttede man således stillingen som statholder som politisk eksil for ubekvemme eksistenser som admiral Christen Thomesen Sehested (1718–36) og diplomaten Rochus Friedrich Lynar (1752–65), ligesom den fortjenstfulde botaniker Georg Christian Oeder måtte bøde for sin kortvarige forbindelse med Struensee med landsforvisning til stillingen som landfoged i Oldenburg fra 1772 til sin død i 1791.